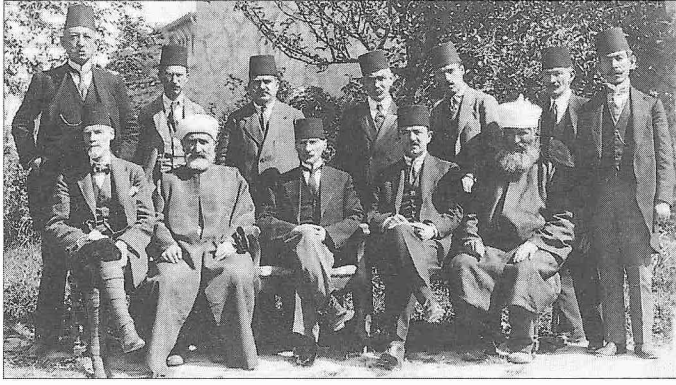

Mustafa
Kemal Paşa
Sivas
Kongresi
sırasında
delegelerle
birlikte

dört eyvan şeması gösterir. Yıkılmış olan hamamın temel duvarları 1 m. yüksekliğindedir.

Evler. Sivas evleri genellikle bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere planlanmıştır. Birinci kat oturma mekânıdır ve evin caddeye veya sokağa bakan kısmıdır. Çıkıntılarla genişletilmiş odalar bol pencereli ve dolayısıyla aydınlıktır. İtinai bir işçilik görülen baş oda bu kattadır. Odaların hepsinde çiçeklik nişi, duvarlarda lambalıklar, yüklük ve dolap bulunur. Sivas evlerinde iki yüzlü iç sofalı, üç tarafı odalı dış sofalı, dört eyvanlı olmak üzere üç plan tipi uygulanmıştır. Taş temel üzerinde ahşap çatıklı, kerpiç dolgu duvarlara sahip evlerde kat araları, döşeme, tavan ve girişler ahşaptır. Cephede yer alan çıkıntılar cumba veya köşk şeklindedir. Çatılar beşik veya kırma çatı olup oluklu alaturka kiremitle kaplıdır. Tavanlarda, oda kapılarında, yüklük ve dolap kapaklarında, duvarlarda, merdiven korkuluklarında, ocak davlumbazlarında süslemeler görülür.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, tür.yer.; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969, I, 90-96, 104; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri*, İstanbul 1970, s. 40-63; Gönül Öney, *Türk Çini Sanatı*, İstanbul 1976, s. 17, 19-20, 25-27, 29, 35, 37-38, 40, 52, 58, 61; Şerare Yetkin, *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1986, s. 33-34, 36-40, 84-92, 144-145; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1987, tür.yer.; N. Burhan Bilget, *Gök Medrese*, Ankara 1989; a.mlf., *Buruciye Medresesi*, Ankara 1991; a.mlf., *Sivas Evleri*, Ankara 1992; a.mlf., *Sivas Anıt Mezarları*, Ankara 1993; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1990, s. 147-149, 226-229, 237-242, 253-254, 325; Samim Oktay, "Sivas'ta Gökmedrese", *Arkitekt*, sy. 4-5, İstanbul 1937, s. 31-33; Semavi Eyice, "Sivas'ta Keykavus 1. Darüşşifası", *Bilgi*, XI/130-131, İstanbul 1958, s. 7-8; A. Süheyl Ünver, "Sivas Abideleri", *TTOK Belleteni*, sy. 249 (1962), s. 7-8; M. Oluş Arık, "Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", *Anatolia*, XI, Ankara 1967, s. 57-100.

N. BURHAN BİLGET

SİVAS KONGRESİ

Erzurum Kongresi kararlarının bütün Anadolu ve Rumeli'ye yayılmasını sağlamak üzere Sivas'ta toplanan kongre (4-11 Eylül 1919).

Anadolu'da Millî Mücadele'nin başlatılmasında önemli bir yeri bulunan Sivas Kongresi, Mustafa Kemal Paşa'nın 22 Haziran 1919'da "Amasya Tamimi"yle yaptığı çağırısı sonrasında şekillenmiştir. Önce delegelerin Erzurum Kongresi'nin toplanacağı 10 Temmuz'da Sivas'ta olmaları istenmiş, Erzurum'da kongre yapmaya karar veren doğu ve kuzeydoğu illeri ise aynı anda sebebini pek kavrayamadıkları Sivas Kongresi için delege seçmekten çekinmişlerdi. Erzurum Kongresi 23 Temmuz'a ertelendiği halde Sivas'a hiçbir delege gelmedi. Erzurum Kongresi, doğu ve kuzeydoğu bölgelerinin millî kuruluşlarını Şarkî Anadolu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında ve Hey'et-i Temsiliye başkanlığına seçilen Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde bir araya getirerek millî birliğin ilk adımlarını attı. Yurttaki bütün millî kuruluşları birleştirerek yetki sınırlarını daha da genişletmek isteyen Mustafa Kemal Paşa, bütün illerden gelecek temsilcilerin katılacağı Sivas Kongresi'nin düzenlenmesinde ısrar ediyordu. Sivas Valisi Reşid Paşa ise Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'a gelmesi halinde bölgenin işgal edileceği konusunda haberler aldığını söylüyordu. Onu telgraflaşmak suretiyle ikna eden Mustafa Kemal Paşa 2 Eylül'de Sivas'a geldi. Sivas Kongresi 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas Sultânisi'nde çalışmalarına başladı. Davet sahibi olarak açış konuşmasını yapan Mustafa Kemal Paşa, memleketin içinde bulunduğu genel durumu değerlendirerek kongrenin amaçlarını anlattı. Kongreye katılan üye sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Delege sayısını yirmi sekiz gösteren-

ler olduğu gibi kırk sekize kadar çıkarılan da vardır. Mustafa Kemal Paşa'nın ittifakla başkan seçildiği kongrenin ana gündem maddesi, Erzurum Kongresi kararlarının bütün ülkeyi kapsayacak şekilde değiştirilerek kabul edilmesi ve Amerikan mandaterliğini isteyen teklifin görüşülmesi oluştuyordu. İlk üç gün kongrenin siyasetle uğraşp uğraşmayacağı tartışmalarıyla geçti. Delegeler kabul edilen yemin metnine göre hilâfete, saltanata, İslamiyet'e, devlete, millete ve memlekete hizmet edeceklerine, kongrenin müzakeresi süresince politikayla uğraşmayacaklarına, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin ihyasına çalışmayacaklarına dair yemin ettikten sonra gündeme geçilebildi. Erzurum Kongresi kararlarıyla nizamnâmesi, bölgesel olmaktan çıkarılarak bütün Anadolu ve Rumeli'yi kapsayacak biçimde genelleştirildi. Bütün Müdâfaa-i Hukuk cemiyetleri birleştirilerek Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Erzurum Kongresi Nizamnâmesi'nin, "Hey'et-i Temsiliye Şarkî Anadolu'nun hey'et-i umûmiyyesini temsil eder" ibaresi, "Hey'et-i Temsiliye vatanın hey'et-i umûmiyyesini temsil eder" şeklinde değiştirildi. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığındaki Temsil Heyeti'nin üye sayısı dokuzdan on altıya çıkarıldı. Amerikan mandasının kabulünü isteyen ve yirmi beş delege tarafından imzalanan muhtıra sert tartışmalara sebep oldu ve reddedildi. Sivas Kongresi, aldığı kararları millete ve bütün dünyaya duyurmak üzere 11 Eylül 1919'da bir beyannâme yayımla-

Mustafa Kemal Paşa Türk ordusuna destek olan Şeyh Feyzi Efendi ve Sivas kadısı Hasbi Efendi ile kongre binası önünde

arak çalışmalarını tamamladı. Erzurum Kongresi Beyannâmesi'nin değiştirilmesiyle oluşan beyannâmede özetle şu esaslarla yer veriliyordu:

1. Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihindeki sınır içinde kalan ve ezici çoğunluğu müslüman olan Osmanlı ülkesi toprakları birbirinden ayrılmaz ve hiçbir bahane ile bölünmez bir bütündür. Osmanlı ülkesinde yaşayan bütün müslümanlar birbirlerine karşı saygı ve fedakârlık duygularıyla dolu, ırkî ve içtimâî haklarına ve mahallî şartlarına riayetkâr öz kardeşlerdir. 2. Osmanlı toplumunun bütünlüğü ve millî bağımsızlığımızın sağlanması, yüce hilâfet ve saltanat makamının korunması için millî kuvvetleri etkin ve millî iradeyi hâkim kılmak esastır. 3. Osmanlı ülkesinin herhangi bir bölgesine karşı yapılacak saldırı ve işgale bilhassa vatanımız dahilinde bağımsız Rum ve Ermeni devletleri kurulmasına karşı Aydın, Manisa ve Balıkesir cephelerindeki Millî Mücadele gibi birlik içinde müdafaa ve direniş esaslı kabul edilmiştir. 4. Öteden beri aynı vatan içinde birlikte yaşadığımız bütün gayri müslim unsurların her türlü hakları tamamıyla korunduğundan bu unsurlara siyasi hâkimiyetimizi ve sosyal dengemizi bozacak imtiyazlar verilmesi kabul edilmeyecektir. 5. Osmanlı hükümeti, dış baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terketmek zorunda kaldığı takdirde hilâfet ve saltanat makamıyla vatan ve milletin korunmasını ve bütünlüğünü sağlayacak her türlü tedbir ve kararlar alınmıştır. 6. İtilâf devletlerinden 30 Ekim 1918 tarihindeki sınırlarımız içinde kalan, ezici müslüman çoğunluğunun yaşadığı, kültürel ve medenî üstünlüğün müslümanlara ait olduğu ülkemizi taksim etme düşüncesinden tamamen vazgeçmelerini, bu topraklar üzerindeki tarihî, coğrafi, siyasi ve dinî haklarımıza riayet etmelerini, buna aykırı girişimleri iptal ederek hak ve adalete dayanan bir karara varmalarını beklemekteyiz. 7. Devlet ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanımızın bütünlüğü saklı kalmak şartıyla 6. maddede belirtilen sınırlar içinde milliyet esaslarına saygı gösteren ve memleketimize karşı istilâ emeli beslemeyen herhangi bir devletin fennî, sınaî ve iktisadî yardımını memnuniyetle karşılarız. 8. Milletlerin kendi kaderlerini bizzat tayin ettiği bu tarihî devirde merkezî hükümetimizin de millî iradeye tâbi olması zaruridir. Çünkü millî iradeye dayanmayan bir hükümetin aldığı keyfî ve şahsî kararlara millet-

çe uyulmadığı gibi dışarıda da itibar edilmediği ve edilemeyeceği şimdiye kadar yaşanan olaylardan anlaşılmıştır. Bu sebeple merkezî hükümetimizin hemen millî meclisi toplaması, millet ve memleketin geleceği hakkında alınacak bütün kararları meclis denetimine sunması zorunludur. 9. Tamamen millî vicdandan doğan ve aynı amaç için kurulan bütün millî cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir. Bu cemiyet her türlü partililik akımlarından ve şahsî ihtiraslardan tamamen arınmıştır. Bütün müslüman yurttaşlarımız bu cemiyetin tabii üyesidir. 10. Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 4 Eylül 1919'da Sivas'ta toplanan genel kongresi tarafından kutsal gayeyi izlemek ve genel teşkilâtı yönetmek için bir hey'et-i temsiliye seçilmiş ve köylerden il merkezlerine kadar bütün millî kuruluşlar birleştirilmiştir.

Sivas Kongresi, ülkenin bağımsızlığını ve milletin haklarını korumak üzere oluşturulan millî teşkilâtı bütün ülkeye teşmil ederek millî kuvvetlerin bir elden idare edilmesini ve millî hedefe yöneltilmesini sağlamıştır. Kongre, Ali Fuat Paşa'yı Garbî Anadolu Umum Kuvâ-yi Milliye kumandanlığına tayin ederek ülkeyi yönetmeye yetkili bir organ olduğunu açıkça ortaya koymuştur. *İrâde-i Milliye* adıyla bir gazetenin çıkarılmasına karar veren Sivas Kongresi bir taraftan da kongreyi engellemeye çalışan faaliyetlerle uğraşmak zo-

runda kalmıştır. Elazığ Valisi Ali Galib, bölgede bir Kürt devleti kurmaya çalışan İngilizler'in de kıskırtmasıyla kendi bölgesinden topladığı kuvvetlerle Sivas üzerine yürümeye kalkışmışsa da Mustafa Kemal Paşa tarafından önlenmiştir. Kongreyi kuvvet kullanarak dağıtmaktan bahseden Damad Ferid Paşa hükümeti ile Ali Galib arasındaki yazışmaları ele geçiren Mustafa Kemal Paşa bunları ihanet belgeleri olarak bütün Anadolu'ya duyurmuştur. İstanbul ile haberleşmeler kesilerek Damad Ferid Paşa hükümetinin istifası sağlanmıştır. Ali Rıza Paşa hükümeti kurulup Temsil Heyeti'yle Amasya Protokolü imzalanmış ve Sivas Kongresi kararları İstanbul tarafından da kabul edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Reşit Paşa'nın Hatıraları (nşr. Cevdet R. Yular-
kiran), İstanbul 1939, s. 45-57; Mahmut Goloğlu,
Sivas Kongresi, Ankara 1969; *Sivas Kongresi Tu-
tanakları* (haz. Uluğ İğdemir), Ankara 1986; Mus-
tafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Ankara 1987, I, 86-
145; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne
Kadar Atatürk'le Beraber*, Ankara 1988, I, 195-201; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve
Millî Mücadele*, İstanbul 1992, I, 513-589; Hik-
met Denizli, *Sivas Kongresi Delegeleri ve Heyet-i
Temsiliye Üyeleri*, Ankara 1996, s. 51-73; Haluk
Selvi, "Sivas Kongresi Kararlarının Uygulanması",
Sivas Kongresi IV. Uluslararası Sempozyumu
(haz. Mustafa Cöğce – Hüseyin Tosun), An-
kara 2006, s. 99-116.

HALUK SELVİ

SİVAS MÜZESİ

1934 yılında Gökmedrese'de ziyarete açılmış, 1967'de Burûciye Medresesi'ne taşınmıştır. 1990 yılından itibaren Sivas Kongresi'nin yapıldığı tarihî lise binasında Sivas Atatürk-Kongre ve Etnografya Müzesi adıyla hizmet vermektedir. XIX. yüzyıl geç Osmanlı dönemi sivil mimarlık örneklerinden biri olan yapı dikdörtgen planlı, doğu yönünde üç, batı yönünde iki katlı ve iç avludur. 33,50 x 39,50 m. boyutundaki yapının dış cephelerinde taş, iç mekânlarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Ana girişin bulunduğu kuzey cephesinin tamamen, doğu-batı cephelerinin yarısı kesme taştan yapılmış, diğer cepheler moloz taşla örülerek üzerleri sıvanmıştır. Binaya dört yönden girişi sağlayan kapılardan doğu ve batıda yer alanları bodrum katına, diğer iki kapı zemin katına açılmaktadır. İstasyon caddesi yönündeki giriş 1930 yılındaki onarımlar sırasında eklenmiştir. Dış cephede zengin ve hareketli bir mimariye sahip olan bina iç cephede yüksek tavanları ve simetrik planı ile dikkat çekmektedir.

Sivas Kongresi'nin yapıldığı bina ve kongre salonu

